

LES

Dones

EN EL MÓN
DE LA
POLÍTICA

Ajuntament de L'Hospitalet

LES

Dones

EN EL MÓN
DE LA
POLÍTICA

L'Hospitalet, març de 2005

Edita:

Ajuntament de L'Hospitalet

Programa Municipal per a la Dona

de l'Àrea de Benestar Social i Família

CAID, Centre d'Atenció i Informació a la Dona

Carrer de Santa Eulàlia, 101, baixos, 08902 L'Hospitalet

Telèfon: 93 298 18 70

E-mail: caid@l-h.es

www.l-h.es/caid

Disseny i producció:

Servei de Promoció i Imatge

Imprimeix:

Dipòsit legal:

Pàgines web d'interès

Programa Municipal per a la Dona

<http://www.l-h.es/caid>

Institut Català de la Dona

<http://www.gencat.es/icdona>

Democràcia Paritària

http://www.democraciaparitaria.com/IMG/pdf/alcaldesas_y_concejales_2003_-_2006.pdf

Mujeres en Red

http://www.mujiresenred.net/news/IMG/pdf/044-048_DIPUTADAS-1.pdf

Federación de Municipios

<http://www.famp.es/famp/programas/especificos/5ellastambien.pdf>

Dones Periodistes

http://www.adpc.cc/03_recerques_i_ponencies/03recerc_ponen02.htm

P

SUMARI

Introducció	9
1. Dones i representació política	
La carrera d'obstacles	11
1.1. Declaració oficial. Declaració d'Atenes 1992	13
1.2. Presència de les dones en la política	14
2. Miratges i participació política	17
3. Els límits invisibles	21
4. Democràcia representativa i paritària. Democràcia real	25
Notes complementàries	29
1. Poders de l'Estat	30
2. Cronologia de la concessió de drets polítics a les dones. Dret al vot	31

INTRODUCCIÓ

La Revolució Francesa (1789) és l'esdeveniment i la data que els manuals d'història marquen com l'inici del període de la història contemporània. És aquest el moment i el lloc en el qual l'Antic Règim s'esberla, i això dóna pas a una nova societat que s'acosta al concepte de ciutadania i, de la seva mà, al de democràcia moderna. El seu text emblemàtic, que és prou conegut, és la Declaració dels Drets de l'Home i del Ciutadà¹.

Aviat sorgeix, però, una contradicció evident: una revolució que basa la seva justificació en la idea universal de la igualtat natural i política dels éssers humans (*Liberté, égalité, fraternité*), nega l'accés de les dones, la meitat de la població, als drets polítics, cosa que significa negar-los la llibertat i la igualtat respecte a la resta d'individus de gènere masculí.

Olímpia de Gouges (1748-1793) és la protagonista de la contestació femenina. El 1791 publica la **Declaració dels Drets de la Dona i de la Ciutadana** com a resposta a la Declaració dels Drets de l'Home i del Ciutadà. La comparació entre ambdós textos és esclaridora:

- *Els representants del poble francès, constituïts en Assemblea Nacional, considerant que la ignorància, l'oblit o el menyspreu dels drets de l'home són les úniques causes dels mals públics i de la corrupció dels governs [...] reconeixen i declaren [...] els següents drets de l'home i el ciutadà [...]*
- *Les mares, les filles i les germanes, representants de la nació, demanen ésser constituïdes en Assemblea Nacional. Considerant que la ignorància, l'oblit o el menyspreu dels drets de les dones són les úniques causes de les desgràcies públiques i de la corrupció dels governs, han resolt exposar en una solemne declaració els drets naturals, inalienables i sagrats de la dona [...]*

¹ Text votat per l'Assemblea Nacional constituent francesa el 26 d'agost de 1789.

L'empresonament i posterior execució d'Olímpia de Gouges durant el període de la dictadura jacobina va simbolitzar el fracàs de les reclamacions feministes. El Codi Civil napoleònic (1804), en el qual quedaven recollits els principals avenços socials de la revolució, va negar a les dones els drets polítics i civils reconeguts per als homes durant el període revolucionari (igualtat jurídica, dret de propietat...), i va imposar unes lleis discriminatòries segons les quals la llar era definida com l'àmbit exclusiu de l'actuació femenina.

Una mica més tard, i acompanyant la Revolució Industrial (segle XIX), es van organitzar els moviments sufragistes als països anglosaxons²; tot i això, el dret al vot trigaria quasi un segle a arribar. Acabada la Primera Guerra Mundial (1918) les dones britàniques majors de 30 anys van veure reconegut aquest dret.

A l'Estat espanyol, endarrerit en el procés d'industrialització, poc inclinat a les doctrines liberals i controlat pel conservadorisme catòlic i les forces absolutistes, les dones van poder votar per primera vegada el 1933, durant el breu període de la II República³. Després del llarg parèntesi de la dictadura franquista, la Constitució de 1978 va obrir de nou a tota la ciutadania, homes i dones, la possibilitat de la participació política.

Darrerament s'han complert vint-i-cinc anys de democràcia al nostre país; un quart de segle és suficient per fer balanç de la participació de les dones en el nostre sistema democràtic i dels progressos i dèficits del sistema mateix.

² Especialment a la Gran Bretanya i als Estats Units.

³ Període comprès entre 1931 i 1936.

**1. DONES
I REPRESENTACIÓ
POLÍTICA.
LA CARRERA
D'OBSTACLES**

“La dona neix lliure i ha de romandre
igual a l’home en drets.”

Olímpia de Gouges

1. DONES I REPRESENTACIÓ POLÍTICA.

LA CARRERA D’OBSTACLES

La democràcia paritària o igualtat de representació de dones i homes en els centres de presa de decisions va quedar definida com a concepte i com a objectiu en la Conferència Europea d’Atenes (1992). En síntesi, aquesta Conferència va remarcar que la participació activa de les dones en els processos i llocs de direcció en tots els àmbits era una condició imprescindible per validar la pròpia democràcia.

1.1. Declaració d’Atenes de 1992⁴

[...] la infrarepresentació de les dones als llocs de decisió impedeix assumir plenament els interessos i les necessitats del conjunt de la societat [...]

[...] Constatem que la situació actual de les dones als estats membres de les comunitats europees i en altres països europeus continua caracteritzant-se per una profunda desigualtat en totes les instàncies i tots els organismes de decisió públics i polítics en tots els àmbits: local, regional, nacional i europeu.

[...] Constatem amb preocupació que la participació de les dones en la presa de decisió política no ha millorat en alguns països europeus des de mitjans de la dècada de 1970, i que l’evolució política recent ha produït una disminució sensible de la proporció de dones que ocupen llocs de decisió, sobretot a les assemblees legislatives.

[...] Concloem que l’accés de les dones als mateixos drets formals que els homes com el dret al vot, el dret a presentar-se a les eleccions i a presentar la seva candidatura a llocs

⁴ Adoptada a la primera cimera europea “Dones en el poder”, que es va dur a terme a Atenes el 3 de novembre de 1992.

elevats de l'administració pública no ha conduït a la igualtat en la pràctica.

[...] Proclamem la necessitat d'aconseguir un repartiment equilibrat dels poders públics i polítics entre dones i homes. Un sistema democràtic ha d'assegurar una participació igual dels seus ciutadans i ciutadanes en la vida pública i política. [...] Destaquem la necessitat de procedir a modificacions de l'estructura dels processos de decisió amb la finalitat d'assegurar aquesta igualtat a la pràctica [...]

La Declaració d'Atenes (1992) destacava que des de mitjans de la dècada dels 70 (segle XX) la participació de les dones en la presa de decisió política no havia millorat de manera substancial.

Tretze anys més tard, repassant breument les darreres legislatures, s'observa que el ritme d'incorporació de les dones és constant, però excessivament lent.

1.2. Presència de les dones a la política⁵

Parlament de Catalunya		
<i>Legislatures</i>	<i>Dones</i>	<i>%</i>
1992-1995	20	14%
1995-1999	22	16,3%
1999-2003	37	27,5%
2003-2007	43	30%

Regidores electes a Catalunya		
<i>Legislatures</i>	<i>Dones</i>	<i>%</i>
1992-1995	1.056	12,7%
1995-1999	1.315	13,8%
1999-2003	1.506	17,7%
2003-2007	2.022	23,3%

⁵ Font: Institut Català de la Dona. <http://www.gencat.net/icdona/estadistica/politica1.pdf>

A totes les comunitats autònomes s'ha produït un increment en el percentatge de regidores⁶; però a aquest ritme caldrien prop de cinquanta anys per arribar a la paritat, és a dir, al 50% de representació femenina.

Alcaldesses de Catalunya⁷		
<i>Legislatures</i>	<i>Dones</i>	<i>%</i>
1991-1995	36	4,0%
1995-1999	49	5,2%
1999-2003	65	6,9%
2003-2007	96	10,1%

A Catalunya, i en vint-i-cinc anys de democràcia local (1979-2003), s'ha passat d'un 4% a un 23% de dones regidores, i d'un 1% al 10% d'alcaldesses⁸.

Un dels primers obstacles que troben les dones a l'hora d'incorporar-se a les tasques polítiques sorgeix dels òrgans directius dels mateixos partits polítics, i les coalicions, quan s'han d'elaborar les llistes electorals. En les darreres eleccions municipals de 2003, les llistes de diferents partits polítics es caracteritzaven perquè no arribaven a un mínim equilibri entre el nombre de candidats i candidates⁹.

Eleccions municipals 2003¹⁰					
<i>Llista electoral</i>	<i>PSC</i>	<i>CIU</i>	<i>ICV</i>	<i>ERC</i>	<i>ICV</i>
Sense paritat (menys d'un 40% de dones)	69,7%	85,5%	58,7%	80,7%	58,7%

⁶ Font: Fòrum de Política Feminista, 2004.

⁷ Font: Institut Català de la Dona. <http://www.gencat.net/icdona/estadistica/politica1.pdf>

⁸ Font: Associació de Dones Periodistes de Catalunya. *Els governs locals, lluny d'assolir la democràcia paritària*. 20 de maig. Diàleg: "Gènere i Informació". Fòrum 2004.

⁹ Equilibri definit per la norma que un dels dos sexes no superi el màxim del 60% de la presentació global.

¹⁰ Font: Associació de Dones Periodistes de Catalunya. *Les dones als governs locals catalans*. 20 de maig. Diàlegs: "Gènere i Informació". Fòrum 2004.

El segon obstacle, una vegada aconseguida la incorporació a una llista electoral, apareix a l'hora d'establir el lloc de la llista que ocuparan les dones, és a dir, si se situaran en una posició amb possibilitats reals de sortir elegides o no. En les darreres eleccions municipals de l'any 2003, només entre un 10% i un 30% de les dones presentades a les llistes de les diferents candidatures van sortir elegides; dit d'una altra manera: les llistes estaven fetes amb un alt nombre de dones en llocs simbòlics, col·loquialment anomenats "de farciment", que no tenien, *a priori*, possibilitats reals d'elecció. El 90% dels consistoris catalans no arriben a la paritat, i hi ha 202 municipis, el 21,4%, que no tenen ni una dona en el conjunt dels òrgans de govern. Un tercer obstacle es presenta quan el partit (o la coalició) que governa un municipi ha de distribuir les responsabilitats en les diferents regidories¹².

Un alt percentatge de regidores (entre el 65% i el 80%) exerceixen les seves responsabilitats en l'àmbit dels anomenats "serveis a les persones", és a dir: educació, serveis socials, sanitat, formació i cultura. Al mateix temps s'observa la tendència que les dones vagin ocupant regidories d'hisenda i recursos humans (sobre el 13,6%). Els àmbits de forces de seguretat (policia local), urbanisme, obres i comunicació es configuren com espais fonamentalment masculins. D'altra banda, l'assistència de les dones a les juntes de govern és minoritària (poques dones són tinentes d'Alcaldia), cosa que posa de manifest que no gestionen àrees de veritable poder i no són en llocs de presa de decisions, sinó en espais de segon ordre. En la política local es tornen a reproduir de nou i obstinadament els antics estereotips de gènere.

¹¹ Font: Associació de Dones Periodistes de Catalunya. *Les dones als governs locals catalans*. 20 de maig. Diàlegs: "Gènere i Informació". Fòrum 2004.

¹² Font: Associació de Dones Periodistes de Catalunya. *Les dones als governs locals catalans*. 20 de maig. Diàlegs: "Gènere i Informació". Fòrum 2004.

2. MIRATGES I PARTICIPACIÓ POLÍTICA

2. MIRATGES I PARTICIPACIÓ POLÍTICA

Salvant una veritable carrera d'obstacles, les dones augmenten el percentatge de participació en la representació política, però el lent increment de dones a les llistes electorals¹³ amaga pràctiques poc visibles per les quals "elles" són fàcilment substituïbles per altres dones, mentre que "ells" esdevenen imprescindibles¹⁴.

Al poder legislatiu de l'Estat, un cop analitzada la permanència de les dones diputades¹⁵ (Congrés del Diputats), el 60% només hi roman una legislatura, mentre que en el cas dels diputats la mitjana és de dues legislatures, i més d'un 20% conserven els escons entre tres o més legislatures¹⁶. Com més augmenta la presència de dones més disminueix el seu temps de permanència en els llocs. Fins i tot amb el primer govern paritari de la història de l'Estat espanyol, amb un Consell de govern compost per vuit ministres dones i vuit ministres homes (50%)¹⁷, en el segon nivell de responsabilitat política, secretaries generals, direccions generals i assimilables, les dones baixen la seva representació al 24%¹⁸.

Les dades extreïtes del Congrés poden extrapolar-se a qualsevol entitat representativa.

A la Generalitat de Catalunya, dos de cada tres persones funcionàries (62,7%) són dones, però a mesura que hi augmenten les responsabilitats i els nomenaments de lliure designació, la presència de les dones hi va disminuint¹⁹.

¹³ Fruit de la inclusió de quotes (de participació femenina) que alguns partits polítics van adoptar a la dècada de 1980. Al 1982, el PSOE va aprovar una quota femenina del 12%; el 1998 la va pujar al 25%.

¹⁴ VARELA, Nuria: "La paridad no era esto", juny de 2004. El diari feminista a la xarxa. http://www.mujaeresenred.net/news/article.php3?id_article=43.

¹⁵ MIYARES, A.: "Paridad y consolidación del poder de las mujeres", 2004.

¹⁶ Les dones que aconseguen romandre als seus escons més de dues legislatures representen un 2,8%.

¹⁷ Fruit del resultat de les eleccions generals del 14 de març de 2004: PSOE, cap del govern: José Luis Rodríguez Zapatero.

¹⁸ El 4 de juny de 2004, d'un total de 217 càrrecs que configuren l'estructura del govern actual (subsecretaries i direccions generals) n'havien estat nomenats 193. Quan faltaven 24 nomenaments, el 75,2% eren homes i només el 24% eren dones.

Generalitat de Catalunya (legislatura 2003-2007)

Òrgans superiors i alts càrrecs						
	<i>Presidència</i>	<i>Conselleries</i>	<i>Secretaria General</i>	<i>Direcció General</i>	<i>Subdirecció</i>	<i>Serveis Territorials</i>
Dones	-	5-31,2%	9-21,4%	31-31,3%	69-39%	9-39%
Homes	1-100%	11-68,7%	33-78,5%	68-68,6%	195-60%	14-60%

En el nivell de direcció general, l'escalafó més baix dins dels alts càrrecs, les dones representen només el 31%, percentatge que disminueix encara més, fins al 21%, quan es tracta de secretaries generals.

Les dificultats per a la permanència en els càrrecs polítics, d'una banda, i la infrarepresentació en els llocs d'alta direcció i gestió política, de l'altra, són dues de les característiques comunes que perfilen la vida de les dones en la seva relació amb el món de la política.

¹⁹ Informe de la Secretaria d'Administració i Funció Pública, citat al diari *Avui* el 4 de juliol de 2004.

3. ELS LÍMITS INVISIBLES

3. ELS LÍMITS INVISIBLES

Assimilada a la de “facció”, la idea de “partit” va trigar a desprendre’s de les connotacions pejoratives que van deixar com a llegat els teòrics de la Il·lustració.

Lluny del “partit de notables”, propi de la primera meitat del segle XIX i de les primeres mobilitzacions obreres²⁰, i del “partit organitzatiu de masses” de la segona meitat del mateix segle, els partits polítics del segle XX es van configurar com elements fonamentals dels sistemes democràtics.

Al nostre país, des de l’aprovació de la Constitució de 1978²¹, els partits polítics són les organitzacions socials que tenen la representació dels interessos de la ciutadania. Les relacions que les dones mantenen en el si dels partits polítics és complexa. Els grups de poder que hi actuen en faciliten o n’impedeixen la permanència a les candidatures electorals i la inclusió o exclusió dels llocs i processos de presa de decisió.

La població de l’Estat es compon d’un 50,76% de dones²² i un 49,24% d’homes; un sistema democràtic representatiu hauria de respectar aquests percentatges i s’hi hauria de correspondre. La infrarepresentació de les dones i la seva falta de permanència assenyalada anteriorment fan palesa una clara discriminació cap a aquestes en les dinàmiques i pràctiques dels mateixos partits polítics.

²⁰ Amb l’aparició dels partits socialistes, Alemanya el 1875, Itàlia el 1892, Anglaterra el 1900 i França el 1905, els partits assumeixen connotacions noves: un nombre impressionant de seguidors (masses), una organització difosa i estable, un cos de funcionaris retribuïts per desenvolupar l’activitat política i un programa polític articulat i sistematitzat.

²¹ La Constitució espanyola, a l’article 6, estableix: Els partits polítics expressen el pluralisme polític, concorren a la formació i manifestació de la voluntat popular i són instrument fonamental per a la participació política. La seva creació i l’exercici de la seva activitat són lliures dintre del respecte a la Constitució i a la llei. La seva estructura interna i funcionament hauran de ser democràtics.

²² Institut de la Dona. Dades de població de 2003. Elaboració pròpia a partir del padró INE. <http://www.mtas.es/mujer/MCIFRAS/PRINCIPA2.HTM>

La famosa expressió “el sostre de vidre”²³ sintetitza en una sola frase el límit al qual la nostra societat patriarcal permet arribar a les dones; en el cas de la seva participació política tot indica que aquest sostre continua oferint-hi enormes resistències.

Des d'algunes teories del feminisme, l'explicació és relativament senzilla. Tant els càrrecs electes com els de confiança política tenen un nombre finit²⁴; per tant, perquè una dona accedeixi a un càrrec haurà de desplaçar un company. Davant l'amenaça de desplaçament, els homes²⁵ utilitzen estratègies de suport mutu per situar-se, promocionar i romandre en els càrrecs.

²³ Terme que van divulgar les feministes americanes a la dècada de 1970 (segle XX).

²⁴ *Numerus clausus*.

²⁵ De manera més o menys conscient.

**4. DEMOCRÀCIA
REPRESENTATIVA
I PARITÀRIA.
DEMOCRÀCIA REAL**

4. DEMOCRÀCIA REPRESENTATIVA I PARITÀRIA. DEMOCRÀCIA REAL

Incorporar la realitat, la visió i la manera de fer política de les dones és imprescindible per donar a la paraula *democràcia* un significat vertader. El desenvolupament de tots els drets de ciutadania polítics, civils i socials no serà possible sense una representació paritària en els llocs i processos de presa de decisió política.

Els poders públics i els partits polítics²⁶ es troben compromesos en l'objectiu d'articular actuacions dirigides a la superació de les discriminacions per raons de gènere, i aconseguir la presència paritària d'homes i dones en els òrgans de representació i direcció.

La Plataforma d'Acció de la IV Conferència Mundial de la Dona (Beijing, 1995) obliga²⁷ els governs que l'han ratificat, entre el quals el nostre, a:

- Fixar objectius concrets i mesures d'acció positiva per aconseguir la representació paritària d'ambdós sexes.
- Adoptar mesures, fins i tot en els sistemes electorals, per encoratjar els partits polítics a incorporar dones en els llocs públics i electius en la mateixa proporció i en les mateixes categories que els homes.
- Criteris transparents, comissions electorals paritàries i formació de les dones en liderat per accedir als llocs de presa de decisions.
- Garantir que les organitzacions que rebin finançament públic adoptin pràctiques no discriminatòries per tal d'augmentar el nombre de dones i elevar-ne la participació.

A la Declaració de París (1999)²⁸, els representants

²⁶ Declaració dels Drets Humans (1948); Constitució espanyola (1978); Convenció sobre l'Eliminació de qualsevol Discriminació contra la Dona (ONU, 1979); Ratificació de la Plataforma d'Acció de Beijing (1995); marc jurídic comunitari i plans d'igualtat estatals, autonòmics i locals. En l'actualitat, en l'àmbit estatal és vigent el Pla d'igualtat d'oportunitats entre dones i homes (2003-2006).

²⁷ Mesures de 192 a 195.

de la Unió Europea subscrivien²⁹, entre d'altres, els compromisos següents:

- La participació equilibrada en la presa de decisions és necessària per a la construcció d'una Europa més representativa políticament, més dinàmica i més solidària; constitueix un factor de cohesió social i respon a l'exigència de la ciutadania.
- La participació igualitària de dones i homes en els processos de decisió, reconeguda com una prioritat de la Unió Europea, és una lluita de totes i tots: dels governs, de les institucions europees, dels partits polítics, dels actors de la vida econòmica i social, de les organitzacions no governamentals i de les associacions.

Una de les darreres recomanacions de la Unió Europea en matèria d'igualtat d'oportunitats manté que, perquè la presència de les dones comenci a notar-se en qual-sevol estament o en els llocs de decisió, és necessari que la seva representació sigui superior al 30%.

Aquest, doncs, seria un primer objectiu per assolir en tots els àmbits de representació política.

Però, més enllà del nombre³⁰ —necessari, tot i que no suficient—, la representació paritària defineix els seus objectius en la incorporació de les experiències, de les necessitats i dels coneixements de les dones, en la manera d'estar, la manera de fer i les prioritats en la presa de decisions en la política, perquè aquestes decisions afecten tota la ciutadania (dones i homes), i és un principi de pura justícia que tota la ciutadania hi estigui representada.

²⁸ Conferència Europea de París (1999).

²⁹ *Nosaltres, ministres, homes i dones, representants dels Estats membres de la Unió Europea, reunits/reunides a París el 17 d'abril de 1999 per invitació del Govern francès, subscrivim els compromisos de la declaració de la Conferència de París.*

³⁰ En alguns països de la Unió Europea, com Suècia, Finlàndia o Dinamarca, l'índex de participació de les dones als poders locals se situa entre el 30% i el 40%, mentre que a Catalunya les alcaldesses no superen el 10%; les regidores, el 23%; el 90% dels ajuntaments catalans no arriben a la paritat, i un 21% de pobles no té encara cap dona als seus òrgans representatius municipals.

NOTES COMPLEMENTÀRIES

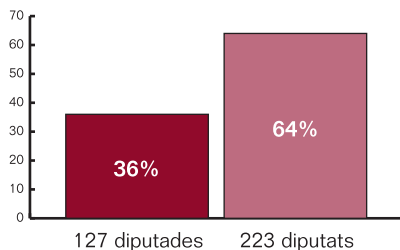

NOTES COMPLEMENTÀRIES

1. Poders legislatius de l'Estat

Congrés dels Diputats³¹

VIII legislatura (14 de març de 2004)

Senat³²

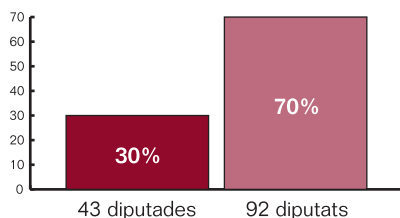

Govern autònom

Generalitat de Catalunya

VII legislatura (16 de novembre de 2003)

Parlament de Catalunya³³

³¹ Font: Congrés dels Diputats. <http://www.congreso.es/>

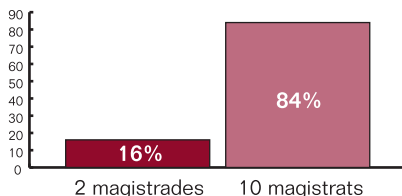
³² El Senat d'Espanya. <http://www.senado.es/>

³³ Font: Parlament de Catalunya. cat.net/portal/page?_pageid=34,34601&_dad=portal&_schema=PORTAL

Poder Judicial de l'Estat

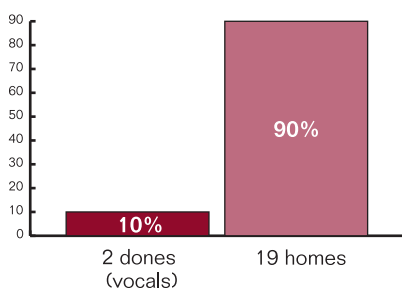
Tribunal Constitucional³⁴

12

Consell General del Poder Judicial (2001 - ³⁵)

Presidència, vicepresidència i 19 vocals

2. Cronologia de la concessió de drets polítics a les dones. Dret al vot.

1791. Olímipia de Gouges publica la *Declaració dels Drets de la Dona i la Ciutadana*.

1792. Mary Wollstonecraft publica *Vindicació dels Drets de la Dona*.

1843. Flora Tristán publica *La Unió Obrera*.

1848. Declaració de Seneca Falls (Nova York).

1869. Wyoming és el primer estat dels EUA d'atorgar el dret de vot femení³⁶.

1869. John Stuart Mill publica *La submissió de la dona*.

1879. August Bebel publica *La dona i el socialisme*.

³⁴ Font: Tribunal Constitucional. <http://www.tribunalconstitucional.es/TRIBUNAL.htm>

³⁵ Font: Consell General del Poder Judicial. <http://www.poderjudicial.es/CGPJ/CGPJ/default.asp?Opcionaldioma=&Opcion=historia>

³⁶ Aquest reconeixement es derivava dels requisits en el nombre de població mínima que era necessari per constituir-se com a Estat, és a dir, de necessitats de política interna i no de la voluntat explícita de la concessió del vot a les dones.

1884. Friedrich Engels escriu *L'origen de la família, la propietat privada i l'estat*.

1893. Nova Zelanda és el primer país que concedeix el dret de sufragi a les dones.

1897. Lydia Becker i Millicent Fawcet funden la Unió Nacional de Societats per al Sufragi de la Dona (National Union of Women's Suffrage Societies - NUWSS).

1903. Emmeline Pankhurst i les seves seguidores abandonen la NUWSS i formen la Unió Política i Social de les Dones (Women's Social and Political Union - WSPU).

1906. Finlàndia, primer país europeu que atorga el sufragi femení.

1907. Sota la presidència de Clara Zetkin, es reuneix la I Conferència Internacional de Dones Socialistes.

1912. A Espanya s'aprova l'anomenada "llei de la cadira".

1913. El Parlament britànic aprova la "llei del gat i el ratolí" (*Cat and Mouse Act*).

1917. Jeanette Rankin, primera dona elegida membre del Congrés dels Estats Units.

1918. Es funda a Madrid l'Associació Nacional de Dones Espanyoles (ANME).

1918. El Parlament britànic aprova una llei electoral que atorga el sufragi a les dones majors de 30 anys³⁷.

1920. S'aprova la XIX esmena a la Constitució dels EUA per la qual totes les dones majors d'edat obtenen el dret de vot.

1931. La Constitució espanyola de la II República atorga el dret de sufragi a les dones majors d'edat. Sense efecte des de 1939 a 1978.

1945. Las dones aconseguen el dret de vot a França i Itàlia.

1978. La Constitució espanyola atorga de nou el vot a homes i dones.

³⁷ El sufragi universal masculí havia estat introduït a França i a Alemanya el 1871; a Suïssa, el 1874; a Espanya, el 1890; a Bèlgica, el 1893. A la Gran Bretanya, les reformes de 1867 i 1883 havien elevat el nombre d'electors a 2,4 milions d'electors el 1869, i a 5,7 milions el 1884, cosa que suposava que tenia dret a vot aproximadament el 30% dels homes de més de 20 anys. Cap a 1914, l'edat electoral del sufragi masculí, d'una majoria de països, estava fixada al voltant dels 25 anys.

LAS Mujeres

EN EL MUNDO
DE LA
POLÍTICA

LAS
Mujeres

**EN EL MUNDO
DE LA
POLÍTICA**

L'Hospitalet, marzo de 2005

Edita:

Ajuntament de L'Hospitalet

Programa Municipal para la Mujer

del Área de Bienestar Social y Familia

CAID, Centre d'Atenció i Informació a la Dona

Calle de Santa Eulàlia, 101, bajos, 08902 L'Hospitalet

Telèfon: 93 298 18 70

E-mail: caid@l-h.es

www.l-h.es/caid

Diseño y producción:

Servei de Promoció i Imatge

Imprime:

Depósito legal:

Páginas web de interés

Programa Municipal para la Mujer

<http://www.l-h.es/caid>

Institut Català de la Dona

<http://www.gencat.es/icdona>

Democràcia Paritària

http://www.democraciaparitaria.com/IMG/pdf/alcaldesas_y_concejalas_2003_-_2006.pdf

Mujeres en Red

http://www.mujeresenred.net/news/IMG/pdf/044-048_DIPUTADAS-1.pdf

Federación de Municipios

<http://www.famp.es/famp/programas/especificos/5ellastambien.pdf>

Dones Periodistes

http://www.adpc.cc/03_recerques_i_ponencies/03recerc_ponen02.htm

P

SUMARIO

Introducción	9
1. Mujeres y representación política	
La carrera de obstáculos	11
1.1. Declaración oficial. – Declaración de Atenas 1992	13
1.2. Presencia de las mujeres en la política	14
2. Espejismos y participación política	17
3. Los límites invisibles	21
4. Democracia representativa y paritaria. Democracia real	25
Notas complementarias	29
1. Poderes del Estado	30
2. Cronología de la concesión de derechos políticos a las mujeres. Derecho al voto	31

INTRODUCCIÓN

La Revolución Francesa (1789) es el acontecimiento y la fecha que los manuales de historia marcan como el inicio del período de la historia contemporánea. Momento y lugar en que el Antiguo Régimen se resquebraja dando paso a una nueva sociedad que se asoma al concepto de ciudadanía y, de su mano, al de la democracia moderna. Su texto emblemático, como es bien sabido, es la Declaración de los Derechos del Hombre y del Ciudadano¹. Pronto surge, sin embargo, una evidente contradicción: una revolución que basa su justificación en la idea universal de la igualdad natural y política de los seres humanos (*Liberté, égalité, fraternité*), niega el acceso de las mujeres, la mitad de la población, a los derechos políticos, lo que significa negar su libertad y su igualdad respecto al resto de los individuos varones.

Olimpia de Gouges (1748-1793) fue la protagonista de la contestación femenina. En 1791 publicó la **Declaración de los Derechos de la Mujer y de la Ciudadana** como respuesta a la Declaración de los Derechos del Hombre y del Ciudadano. La comparación entre ambos textos es esclarecedora:

- *Los representantes del pueblo francés, constituidos en Asamblea Nacional, considerando que la ignorancia, el olvido o el desprecio de los derechos del hombre son las únicas causas de los males públicos y de la corrupción de los gobiernos [...] reconocen y declaran [...] los siguientes derechos del hombre y del ciudadano [...]*
- *Las madres, las hijas y las hermanas, representantes de la nación, piden ser constituidas en Asamblea Nacional. Considerando que la ignorancia, el olvido o el desprecio de los derechos de la mujer son las únicas causas de las desgracias públicas y de la corrupción de los gobiernos, han resuelto exponer en*

¹ Texto votado por la Asamblea Nacional constituyente francesa el 26 de agosto de 1789.

una solemne declaración los derechos naturales, inalienables y sagrados de la mujer [...]

El encarcelamiento y ejecución de Olimpia de Gouges durante el período de la dictadura jacobina simbolizó el fracaso de las reclamaciones feministas. El Código Civil napoleónico (1804), en el que quedaban recogidos los principales avances sociales de la revolución, negó a las mujeres los derechos políticos y civiles reconocidos para los hombres durante el período revolucionario (igualdad jurídica, derecho de propiedad...), e impuso unas leyes discriminatorias según las cuales el hogar era definido como el ámbito exclusivo de la actuación femenina.

Un poco más tarde, y acompañando a la revolución industrial (siglo XIX), se organizaron los movimientos sufragistas en los países anglosajones²; aún así, el derecho al voto tardaría casi un siglo en llegar. Acabada la Primera Guerra Mundial (1918) las mujeres británicas mayores de 30 años lo vieron reconocido.

En el Estado español, retrasado en el proceso de industrialización, reacio a las doctrinas liberales y controlado por el conservadurismo católico y las fuerzas absolutistas, las mujeres pudieron votar por primera vez en 1933, durante el breve período de la II República³. Tras el largo paréntesis de la dictadura franquista, la Constitución de 1978 abrió de nuevo a toda la ciudadanía, mujeres y hombres, la posibilidad de la participación política.

Se han cumplido por estas fechas veinticinco años de democracia en nuestro país. Un cuarto de siglo es tiempo suficiente para hacer balance sobre la participación de las mujeres en nuestro sistema democrático y sobre los progresos y los déficits del propio sistema.

² Especialmente en Gran Bretaña y Estados Unidos.

³ Período comprendido entre 1931 i 1936.

**1. MUJERES
Y REPRESENTACIÓN
POLÍTICA.
LA CARRERA
DE OBSTÁCULOS**

“La mujer nace libre y debe permanecer igual al hombre en derechos.”

Olímpia de Gouges

1. MUJERES Y REPRESENTACIÓN POLÍTICA.

LA CARRERA DE OBSTÁCULOS

La democracia paritaria o igualdad de representación de mujeres y hombres en los centros de toma de decisiones quedó definida como concepto y como objetivo en la Conferencia Europea de Atenas (1992). En síntesis, dicha Conferencia señaló que la participación activa de las mujeres en los procesos y puestos de dirección en todos los ámbitos era una condición imprescindible para validar la propia democracia.

1.1. Declaración de Atenas de 1992⁴

[...] La infrarrepresentación de las mujeres en los puestos de decisión impide asumir plenamente los intereses y las necesidades del conjunto de la sociedad [...]

[...] Constatamos que la situación actual de las mujeres en los Estados miembros de las comunidades europeas y en otros países europeos se sigue caracterizando por una desigualdad profunda en todas las instancias y organismos de decisión públicos y políticos a todos los niveles local, regional, nacional y europeo.

[...] Constatamos con preocupación que la participación de las mujeres en la toma de decisión política no ha mejorado en algunos países europeos desde mediados de la década de 1970, y que la evolución política reciente ha producido una disminución sensible de la proporción de mujeres que ocupan puestos de decisión, sobre todo en las asambleas legislativas.

[...] Concluimos que el acceso de las mujeres a los mismos derechos formales que los hombres entre ellos el derecho al

⁴ Adoptada en la primera Cumbre Europea “Mujeres en el poder”, celebrada en Atenas el 3 de noviembre de 1992.

voto, el derecho a presentarse a las elecciones y a presentar su candidatura a puestos elevados de la administración pública no ha conducido a la igualdad en la práctica.

[...] Proclamamos la necesidad de conseguir un reparto equilibrado de los poderes públicos y políticos entre mujeres y hombres. Un sistema democrático debe asegurar una participación igual de sus ciudadanos y ciudadanas en la vida pública y política.

[...] Destacamos la necesidad de proceder a modificaciones de la estructura de los procesos de decisión con el fin de asegurar dicha igualdad en la práctica [...]

La Declaración de Atenas (1992) destacaba que desde mediados de los años 70 (siglo XX) la participación de las mujeres en la toma de decisión política no había mejorado de manera sustancial.

Trece años más tarde, repasando brevemente las últimas legislaturas, se observa que el ritmo de incorporación de las mujeres es constante, aunque excesivamente lento.

1.2. Presencia de las mujeres en la política⁵

Parlamento de Catalunya		
Legislaturas	Mujeres	%
1992-1995	20	14%
1995-1999	22	16,3%
1999-2003	37	27,5%
2003-2007	43	30%

Concejales electas en Catalunya		
Legislaturas	Mujeres	%
1992-1995	1.056	12,7%
1995-1999	1.315	13,8%
1999-2003	1.506	17,7%
2003-2007	2.022	23,3%

⁵ Fuente: Institut Català de la Dona. <http://www.gencat.net/icdona/estadistica/politica1.pdf>

En todas las comunidades autónomas se ha producido un incremento en el porcentaje de concejales⁶; sin embargo, a este ritmo serían necesarios cerca de cincuenta años para llegar a la paridad, es decir, al 50% de representación femenina.

Alcaldesas de Catalunya⁷		
<i>Legislaturas</i>	<i>Mujeres</i>	<i>%</i>
1991-1995	36	4,0%
1995-1999	49	5,2%
1999-2003	65	6,9%
2003-2007	96	10,1%

En Catalunya, y en 25 años de democracia local (1979-2003), se ha pasado de un 4% a un 23% de mujeres concejales, y de un 1% al 10% de alcaldesas⁸.

Uno de los primeros obstáculos que encuentran las mujeres a la hora de incorporarse a las tareas políticas parten de los órganos directivos de los propios partidos políticos, y las coaliciones, cuando deben elaborarse las listas electorales.

En las pasadas elecciones municipales de 2003, las listas de diferentes partidos políticos se caracterizaban por no llegar a un mínimo equilibrio entre el número de candidatos y candidatas⁹.

Elecciones municipales 2003¹⁰					
<i>Lista electoral</i>	<i>PSC</i>	<i>CIU</i>	<i>ICV</i>	<i>ERC</i>	<i>ICV</i>
Sin paridad (menos de un 40% de mujeres)	69,7%	85,5%	58,7%	80,7%	58,7%

⁶ Fuente: Fórum de Política Feminista, 2004.

⁷ Fuente: Institut Català de la Dona. <http://www.gencat.net/icdona/estadistica/politica1.pdf>

⁸ Fuente: Associació de Dones Periodistes de Catalunya. *Els governs locals, lluny d'assolir la democràcia paritària*. 20 de maig. Diàleg: "Gènere i Informació". Fórum 2004.

⁹ Equilibrio definido por la norma de que uno de los dos sexos no supere el máximo de 60% de la presentación global.

¹⁰ Fuente: Associació de Dones Periodistes de Catalunya. *Les dones als governs locals catalans*. 20 de maig. Diàlegs: "Gènere i Informació". Fórum 2004.

El segundo obstáculo, una vez conseguida la incorporación a una lista electoral, aparece a la hora de establecer el lugar de la lista que ocuparán las mujeres, es decir, si se situarán en una posición con posibilidades reales de salir elegidas o no. En las pasadas elecciones municipales de 2003, sólo entre un 10% y un 30% de las mujeres presentadas en las listas de las diferentes candidaturas salieron elegidas; dicho de otro modo: las listas estaban confeccionadas con un alto número de mujeres en puestos simbólicos, llamados coloquialmente “de relleno”, que no tenían, *a priori*, posibilidades reales de elección. El 90% de los consistorios catalanes no llegan a la paridad, y hay 202 municipios, el 21,4%, que no tienen ni una mujer en el conjunto de los órganos de gobierno¹¹. Un tercer obstáculo se presenta cuando el partido (o la coalición) que gobierna un municipio debe distribuir las responsabilidades en las distintas concejalías¹². Un alto porcentaje de concejalías (entre el 65% y el 80%) ejercen sus responsabilidades en el ámbito de los llamados “servicios a las personas”, es decir: educación, servicios sociales, sanidad, formación y cultura. Al mismo tiempo se observa la tendencia a que las mujeres vayan ocupando las concejalías de hacienda y recursos humanos (sobre el 13,6%). Los ámbitos de las fuerzas de seguridad (policía local), urbanismo, obras y comunicación se configuran como espacios fundamentalmente masculinos. Por otra parte, la asistencia de las mujeres a las juntas de gobierno es minoritaria (pocas mujeres son Tenientes d’Alcaldia), cosa que pone de evidencia que no gestionan áreas de verdadero poder y no están en lugares de toma de decisiones, sino en espacios de segundo orden. En la política local se vuelven a reproducir de nuevo y obstinadamente los viejos estereotipos de género.

¹¹ Fuente: Associació de Dones Periodistes de Catalunya. *Les dones als governs locals catalans*. 20 de maig. Diàlegs: “Gènere i Informació”. Fòrum 2004.

¹² Fuente: Associació de Dones Periodistes de Catalunya. *Les dones als governs locals catalans*. 20 de maig. Diàlegs: “Gènere i Informació”. Fòrum 2004.

2. ESPEJISMOS Y PARTICIPACIÓN POLÍTICA

2. ESPEJISMOS Y PARTICIPACIÓN POLÍTICA

Salvando una verdadera carrera de obstáculos, las mujeres aumentan su porcentaje de participación en la representación política, pero el lento incremento de mujeres en las listas electorales¹³ esconde prácticas poco visibles por las cuales “ellas” son fácilmente sustituibles por otras mujeres, a la vez que “ellos” se constituyen en imprescindibles¹⁴.

En el poder legislativo del Estado, analizada la permanencia de las mujeres diputadas¹⁵ (Congreso de los Diputados), el 60% tan solo permanecen una legislatura, mientras que en el caso de los diputados el promedio es de dos legislaturas, y más de un 20% conservan sus escaños alrededor de tres o más legislaturas¹⁶. Según aumenta la presencia de mujeres, disminuye su tiempo de permanencia en los puestos. Incluso con el primer gobierno paritario de la historia del Estado español, con un Consejo de gobierno compuesto por ocho ministras y ocho ministros (50%)¹⁷, en el segundo nivel de responsabilidad política, secretarías generales, direcciones generales y asimilables, las mujeres bajan su representación al 24%.¹⁸

Los datos extraídos del Congreso pueden extrapolarse a cualquier institución representativa.

En la Generalitat de Catalunya, dos de cada tres personas funcionarias (62,7%) son mujeres, pero a medida que

¹³ Fruto de la inclusión de cuotas (de participación femenina) que algunos partidos políticos adoptaron en la década de 1980. En 1982 el PSOE aprobó una cuota femenina del 12%; en 1988 la elevó al 25%.

¹⁴ VARELA, Nuria: “La paridad no era esto”, junio de 2004. El periódico feminista en red. http://www.mujaresenred.net/news/article.php3?id_article=43.

¹⁵ MIYARES, A.: “Paridad y consolidación del poder de las mujeres”, 2004.

¹⁶ Las mujeres que consiguen permanecer en sus escaños más de dos legislaturas representa un 2,8%.

¹⁷ Fruto del resultado de las elecciones generales del 14 de marzo de 2004: PSOE, jefe de gobierno: José Luis Rodríguez Zapatero.

¹⁸ A 4 de junio de 2004, de un total de 217 cargos que configuran la estructura del Gobierno actual (subsecretarías y direcciones generales), habían sido nombrados 193. A falta de 24 nombramientos, el 75,2% eran varones y tan solo el 24% eran mujeres.

umentan las responsabilidades y los nombramientos de libre designación, la presencia de las mujeres va disminuyendo.

Generalitat de Catalunya (legislatura 2003-2007)

Órganos superiores y altos cargos						
	<i>Presidencia</i>	<i>Consejerías</i>	<i>Secretaría General</i>	<i>Dirección General</i>	<i>Subdirección</i>	<i>Servicios Territoriales</i>
Mujeres	-	5-31,2%	9-21,4%	31-31,3%	69-39%	9-39%
Hombres	1-100%	11-68,7%	33-78,5%	68-68,6%	195-60%	14-60%

En el nivel de dirección general, el escalafón más bajo dentro de los altos cargos, las mujeres representan solamente el 31%, porcentaje que disminuye todavía más, hasta el 21%, cuando se trata de secretarías generales.

Las dificultades para la permanencia en los cargos políticos, por una parte, y la infrarrepresentación en los puestos de alta dirección y gestión política, por la otra, son dos de las características comunes que perfilan la vida de las mujeres en su relación con el mundo de la política.

¹⁹ Informe de la Secretaria d'Administració i Funció Pública, citado en el diario Avui el 4 de julio de 2004.

3. LOS LÍMITES INVISIBLES

3. LOS LÍMITES INVISIBLES

Asimilada a la de “facción”, la idea de “partido” tardó en desprenderse de las connotaciones peyorativas que le legaron los teóricos de la Ilustración.

Lejos ya de “el partido de notables”, propio de la primera mitad del siglo XIX, y de las primeras movilizaciones obreras²⁰, y del “partido organizativo de masas” de la segunda mitad del mismo siglo, los partidos políticos del siglo XX se configuraron como elementos fundamentales de los sistemas democráticos.

En nuestro país, desde la aprobación de la Constitución de 1978²¹, los partidos políticos son las organizaciones sociales que tienen la representación de los intereses de la ciudadanía.

Las relaciones que las mujeres mantienen en el seno de los partidos políticos es compleja. Los grupos de poder que en ellos actúan facilitan o impiden la permanencia en las candidaturas electorales y la inclusión o exclusión de los lugares y procesos de toma de decisión.

La población del Estado se compone de un 50,76% de mujeres²² y un 49,24% de hombres. Un sistema democrático representativo debería respetar y corresponderse con esos porcentajes. La infrarrepresentación de las mujeres y su falta de permanencia señalada con anterioridad ponen en evidencia una clara discriminación hacia ellas en las dinámicas y prácticas de los propios partidos políticos.

²⁰ Con el surgimiento de los partidos socialistas, Alemania en 1875, Italia en 1892, Inglaterra en 1900 y Francia en 1905, los partidos asumen connotaciones nuevas: un número impresionante de seguidores (masas), una organización difundida y estable, un cuerpo de funcionarios retribuidos para desarrollar la actividad política y un programa político articulado y sistematizado.

²¹ La Constitución española en su artículo 6 establece: Los partidos políticos expresan el pluralismo político, concurren a la formación y manifestación de la voluntad popular y son instrumento fundamental para la participación política. Su creación y el ejercicio de su actividad son libres dentro del respeto a la Constitución y a la ley. Su estructura interna y funcionamiento deberán ser democráticos.

²² Instituto de la Mujer. Datos de población 2003, elaboración propia a partir del padrón INE. <http://www.mtas.es/mujer/MCIFRAS/PRINCIPA2.HTM>

La famosa expresión “el techo de cristal”²³ sintetiza en una sola frase el límite donde nuestra sociedad patriarcal permite llegar a las mujeres; en el caso de su participación política todo indica que ese techo sigue ofreciendo enormes resistencias.

A partir de algunas teorías del feminismo, la explicación es relativamente sencilla. Tanto los cargos electos como los de confianza política tienen un número finito²⁴; por tanto, para que una mujer acceda a un cargo deberá desplazar a un compañero. Ante la amenaza de desplazamiento, los varones²⁵ utilizan estrategias de apoyo mutuo para situarse, promocionar y permanecer en los cargos.

²³ Término que divulgaron las feministas americanas en la década de los años 70 (siglo XX).

²⁴ *Numerus clausus*.

²⁵ De manera más o menos consciente.

**4. DEMOCRACIA
REPRESENTATIVA
Y PARITARIA.
DEMOCRACIA REAL**

4. DEMOCRACIA REPRESENTATIVA Y PARITARIA. DEMOCRACIA REAL

Incorporar la realidad, la visión y la manera de hacer política de las mujeres es imprescindible para dar a la palabra *democracia* un significado verdadero. El desarrollo de todos los derechos de ciudadanía políticos, civiles y sociales no será posible sin una representación paritaria en los lugares y procesos de toma de decisión política. Los poderes públicos y los partidos políticos²⁶ están comprometidos en el objetivo de articular actuaciones dirigidas a la superación de las discriminaciones por razones de género y en alcanzar la presencia paritaria de hombres y mujeres en los órganos de representación y dirección.

La Plataforma de Acción de la IV Conferencia Mundial de la Mujer (Beijing, 1995), obliga²⁷ a los gobiernos que la han ratificado, entre ellos el nuestro, a:

- Fijar objetivos concretos y medidas de acción positiva para lograr la representación paritaria de ambos sexos.
- Adoptar medidas, incluso en los sistemas electorales, para alentar a los partidos a incorporar mujeres en los puestos públicos y electivos en la misma proporción y en las mismas categorías que los hombres.
- Criterios transparentes, comisiones electorales paritarias y formación de las mujeres en liderazgo para acceder a los puestos de toma de decisión.
- Garantizar que las organizaciones que reciban financiación pública adopten prácticas no-discriminatorias, a fin de aumentar el número y elevar la participación de las mujeres.

²⁶ Declaración de los Derechos Humanos (1948); Constitución española (1978); Convención sobre la Eliminación de cualquier Discriminación contra la Mujer (ONU, 1979); Ratificación de la Plataforma de Acción de Beijing (1995); marco jurídico comunitario y planes de igualdad estatales, autonómicos y locales. En la actualidad, en el ámbito estatal está vigente el Plan de Igualdad de Oportunidades entre mujeres y hombres (2003-2006).

²⁷ Medidas de 192 a 195.

En la Declaración de París (1999)²⁸, los representantes de la Unión Europea, suscribían²⁹, entre otros, los siguientes compromisos:

- La participación equilibrada en la toma de decisiones es necesaria para la construcción de una Europa más representativa políticamente, más dinámica y más solidaria; constituye un factor de cohesión social y responde a la exigencia de la ciudadanía.
- La participación igualitaria de mujeres y hombres en los procesos de decisión, reconocida como una prioridad de la Unión Europea, es una lucha de todos y de todas: de los gobiernos, de las instituciones europeas, de los partidos políticos, de los actores de la vida económica y social, de las organizaciones no gubernamentales y de las asociaciones.

Una de las últimas recomendaciones de la Unión Europea en materia de igualdad de oportunidades sostiene que, para que la presencia de las mujeres empiece a notarse en cualquier estamento o en los puestos de decisión, es necesario que su representación sea superior al 30%. Este, pues, sería un primer objetivo para alcanzar en todos los niveles de representación política.

Pero, más allá del número³⁰ —necesario, aunque no suficiente—, la representación paritaria define sus objetivos en la incorporación de las experiencias, de las necesidades y de los conocimientos de las mujeres, en la forma de estar, la manera de hacer y las prioridades en la toma de decisiones en la política, porque éstas afectan a toda la ciudadanía (mujeres y hombres), y es un principio de pura justicia que toda la ciudadanía esté representada.

²⁸ Conferencia Europea de París (1999).

²⁹ *Nosotros/as, Ministros/as, hombres y mujeres, representantes de los Estados miembros de la Unión Europea, reunidos/as en París el 17 de abril de 1999 por invitación del Gobierno francés, suscribimos los compromisos de la declaración de la Conferencia de París.*

³⁰ En algunos países de la Unión Europea como Suecia, Finlandia o Dinamarca el índice de participación de las mujeres en los poderes locales se sitúa entre el 30% al 40%, mientras que en Catalunya las alcaldesas no superen el 10%, les regidoras, el 23%; el 90% de los Ayuntamientos catalanes no llegan a la paridad, y un 21% de pueblos no tienen todavía ninguna mujer en sus órganos representativos municipales.

NOTAS COMPLEMENTARIAS

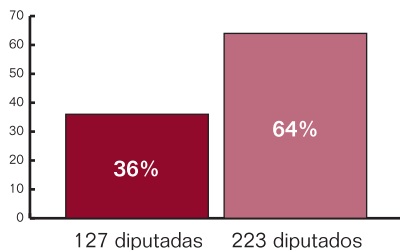

NOTAS COMPLEMENTARIAS

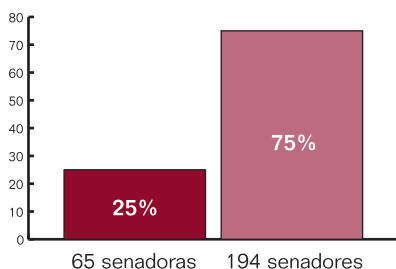
1. Poderes legislativos del Estado

Congreso de los Diputados³¹

VIII legislatura (14 de marzo de 2004)

Senado³²

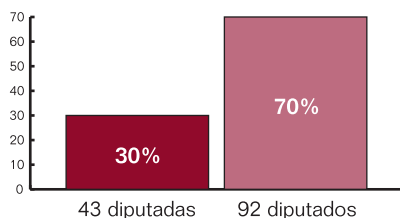

Gobierno autónomo

Generalitat de Catalunya

VII legislatura (16 de noviembre de 2003)

Parlamento de Catalunya³³

³¹ Fuente: Congreso de los Diputados. <http://www.congreso.es/>

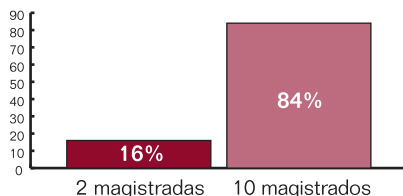
³² El Senado de España. <http://www.senado.es/>

³³ Fuente: Parlament de Catalunya. cat.net/portal/page?_pageid=34,34601&_dad=portal&_schema=PORTAL

Poder Judicial del Estado

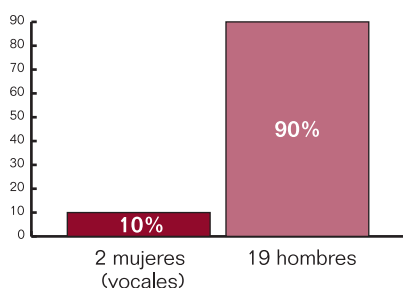
Tribunal Constitucional³⁴

12

Consejo General del Poder Judicial (2001-³⁵)

Presidencia, vicepresidencia y 19 vocales

2. Cronología de la concesión de derechos políticos a las mujeres. Derecho al voto.

1791. Olimpia de Gouges publica la *Declaración de los Derechos de la Mujer y la Ciudadana*.

1792. Mary Wollstonecraft publica *Vindicación de los Derechos de la mujer*.

1843. Flora Tristán publica *La Unión Obrera*.

1848. Declaración de Seneca Falls (Nova York).

1869. Wyoming es el primer estado de EE.UU. en otorgar el derecho de voto femenino³⁶.

1869. John Stuart Mill publica *El sometimiento de la mujer*.

1879. August Bebel publica *La mujer y el socialismo*.

³⁴ Fuente: Tribunal Constitucional. <http://www.tribunalconstitucional.es/TRIBUNAL.htm>

³⁵ Fuente: Consejo General del Poder Judicial. <http://www.poderjudicial.es/CGPJ/CGPJ/default.asp?Opcionaldioma=&Opcion=historia>

³⁶ Este reconocimiento venía derivado de los requisitos en el número de población mínima que era necesario para constituirse como Estado, es decir, de necesidades de política interna y no de la voluntad explícita de la concesión del voto a las mujeres.

1884. Friedrich Engels escribe *El origen de la familia, la propiedad privada y el estado*.
1893. Nueva Zelanda es el primer país que concede el derecho de sufragio a las mujeres.
1897. Lydia Becker y Millicent Fawcet fundan la Unión Nacional de Sociedades para el Sufragio de la Mujer (National Union of Women's Suffrage Societies - NUWSS).
1903. Emmeline Pankhurst y sus seguidoras abandonan la NUWSS y forman la Unión Política y Social de las Mujeres (Women's Social and Political Union - WSPU).
1906. Finlandia, primer país europeo que otorga el sufragio femenino.
1907. Bajo la presidencia de Clara Zetkin, se reúne la I Conferencia Internacional de Mujeres Socialistas.
1912. En España se aprueba la denominada "ley de la silla".
1913. El Parlamento británico aprueba la "ley del gato y el ratón" (*Cat and Mouse Act*).
1917. Jeanette Rankin, primera mujer elegida miembro del Congreso de los Estados Unidos.
1918. Se funda en Madrid la Asociación Nacional de Mujeres Españolas (ANME).
1918. El Parlamento británico aprueba una ley electoral que otorga el sufragio a las mujeres mayores de 30 años³⁷.
1920. Se aprueba la XIX enmienda a la Constitución de los Estados Unidos por la que todas las mujeres mayores de edad obtienen el derecho de voto.
1931. La Constitución española de la II República otorga el derecho de sufragio a las mujeres mayores de edad. Sin efecto desde 1939 a 1978.
1945. Las mujeres consiguen el derecho de voto en Francia e Italia.
1978. La Constitución española otorga de nuevo el voto a hombres y mujeres.

³⁷ El sufragio universal masculino había sido introducido en Francia y en Alemania en 1871; en Suiza, en 1874; en España, en 1890; en Bélgica, en 1893. En Gran Bretaña, las reformas de 1867 y 1883 habían elevado el electorado a 2,4 millones de electores en 1869, y a 5,7 millones en 1884, lo que suponía que tenía derecho al voto aproximadamente el 30% de los varones de más de 20 años. Hacia 1914, la edad electoral del sufragio masculino de la mayoría de países estaba fijada en torno a los 25 años.